

GLOBÁLIS

trendfigyelő

2007. július-augusztus

Készült a Magyar Gazdaságfejlesztési Intézetben

mgfi

Matolcsy György

Szerkesztés, „Lapszél”

Böszörményi-Nagy Gergely

Globális trendek, EU-trendek, Műhely

Harci Marianna

Végszerkesztés

TARTALOM

GLOBÁLIS TRENDFIGYELŐ	1
GLOBÁLIS TRENDEK	2
A kiszervező	2
A történelem nagy buborékai	3
A sebesült hegemon	4
Heroingazdaság	7
Arany a viharból	8
Autógyártás Közép-Európában	11
A brit kormány a dohányzásmentes közterekért	11
Közvélemény, jólét és boldogság	12
Vigyázz, mit kívánsz!	13
Nagyszervízen a régi ócskavas	15
Újabb csapás	16
Ki nyer ma?	17
A pénzcsinálás üzlete	18
EU-TRENDEK	21
Szupergyors forradalom	21
A német gazdaság helyzete	22
A jó, a rossz és a csúf	24
A kétsébségű mítosz	25
Félelem az ütközéstől	28
MŰHELY	30
A biotechnológia nagy dobása	30
Valódi fejlődés küszöbén	31
Európai népesség: hirtelen fiatalabbnak látszik	32

GLOBALIS TRENDFIGYELŐ

Motto: *Gondolkodjunk magyar fejjel globálisan, és cselekedjünk magyar szívvel itthon és a nagyvilágban!*

Új szellemi vállalkozást bocsátunk közre: a globális gazdasági folyamatok trendelemzését.

Miért? Két jó okunk is van rá.

Először is: egyszerűn szükségünk van arra, nekünk magyaroknak, hogy kiigazodjunk a világban. Nyitottnak hisszük a magyar világot, de valójában zártabb, mint gondoljuk. Tetemes és lényeges tudás, adat, tény és információ marad ki a magyar cégek, kormányok, vállalkozók és munkavállalók gondolkodásából. Azt hisszük, hogy közhely, már nem is igaz: de igen, a tudás még inkább, sőt egyre inkább hatalom. A tudás erő, a tudás erőssé tesz, tapasztalttá, felkészít arra, hogy a globális, európai és magyar kérdésekre jó válaszokat adjunk.

De mi a másik ok?

Ez is egyszerű. A globális gazdaság megoldotta, hogy szervezeten kapjon friss és fontos tudást. Kitűnő gazdasági lapokat szerkesztenek, amelyek gyűjtik, elemzik és publikálják a globális gazdaság működését leíró tényeket: a globális tudást. Ezek közül is kiemelkedik a brit „The Economist”, amely a globális gazdaság valószínűleg legjobb és legnagyobb befolyással rendelkező üzleti lapja. A másik ok tehát egyszerűen az, hogy van olyan okos és bő forrás, amelyből mi magyarok meríthetünk.

Miért fűzünk a lap elemzéseihöz sajátosan magyar nézőpontból „Lapszél” megjegyzéseket? Mert van sajátosan magyar nézőpont, ahogy volt, kellene lenni, és lesz is újból magyar gazdasági modell. Kevésbé vitatni, sokszor inkább magyar szempontból megérteni – ez a „Lapszél” feladata.

A közölt hírek és elemzések döntően a The Economist című lapban jelentek meg, a statisztikai adatbázis a globális elemző műhelyek tanulmányaira, számításaira és felméréseire alapozódnak.

Tisztelt Olvasó,

Jó olvasást és gondolkodást

GLOBALIS TRENDEK

A kiszervező

The outsourcer

The Economist, June 23rd 2007

Krishnan Ganesh indiai vállalkozó legújabb ötlete beérni látszik. Korábbi ötleteivel szemben, a TutorVista nevű internetes oktatási koncepció nem hazája polgárainak, hanem a fejlett országok felhasználóinak szól. Az online tutori rendszer alapja, hogy a minőségi, személyre szabott oktatást a legtöbb szülő a gazdag országokban sem engedheti meg gyermekeinek. A megoldás: indiai tutorok a világhálón keresztül foglalkoznak nyugati fiatalokkal. Az oktatók otthonról végzik munkájukat, így a vállalkozás elkerüli az üzleti központokban szükségszerű magas bérkövetelményeket. Ennek is köszönhető, hogy az Egyesült Államokba rendkívül olcsón, havi mintegy 100 dollárért (Nagy-Britanniába pedig ennél is kevesebért) kínálja online oktatási szolgáltatásait, a tudomány-területek szinte teljes skáláján. A közvetlen internetes kapcsolat-felvétel útján történő tudásátadás a diákok számára 0-24 óráig elérhető, az órák napirendje rugalmas, szabadon változtatható.

A hasonló megoldások hatása a világ oktatási rendszereire ma még nehezen kiszámítható – fogalmazza meg óvatos várakozásait Ganesh. A TutorVista rendszernek ma 2200 előfizetője van, többségében amerikai diákok. Év végéig ez a szám a várakozások szerint 10.000-re is duzzadhat, 2008-ban pedig az egyelőre nullszaldós kezdeményezés szolid nyereséget is termelhet. Az üzleti terv része a jelenleginél is olcsóbb oktatási csomagok bevezetése, és a nyitás Ausztrália, valamint Kanada irányába is. Az angol nyelv terjedésével Dél-Korea, és egyre inkább Kína is potenciális oktatási piaccá válhat a cég számára. Ilyen lehetőségek közepette mi jelentheti a legfőbb nehézséget? A márka-teremtés. Egy ismeretes indiai vállalkozás bizalomépítése komoly kihívásnak számít, melyet szoros ügyfélkapcsolatokkal és folyamatos minőségellenőrzéssel lehet kialakítani. A TutorVista rendszerben oktatók, diákok és szülők havonta közösen készítenek mérleget a hallgató által elért fejlődésről, az oktatási módszer

hatékonyságáról. A cég legfőbb piacain helyi képviselőket alkalmaz a vállalkozás ismertté tételére.

A földrészeken átívelő, költség-hatékony online oktatás nem csak

Ganesh szerint rejt lehetőségeket: a TutorVista mai fejlesztéseit neves kockázatitőke-társaságok finanszírozzák.

Lapszél: India, és újból csak India. Miközben Kína száguld előre, Indiában valami még mélyebb átalakulás történik. Egy hagyományos nyugati terméket - a brit oktatási rendszer tutori vívmányát - globalizálják. Nem nyersanyagot, energiát, tőkét és fizikai munkát használnak fel az ugráshoz, hanem szinte kizárólag agyat, tudást, szervezést. Alapvetően nem terméket, hanem szolgáltatást visznek a globális piacra. Ahogy Anglia végül lekörözte Hollandiát az akkori globális versenyben, úgy nyerhet végül India Kínával szemben, mert még jobb abban, ami végül a döntő lesz: akkor a hajók által képviselt tengeri erő, ma az agyak által használt „légerő”, a globális virtuális világ óriási óceánja.

A történelem nagy buborékai

The boiling point

The Economist, June 23rd 2007

Ahogy a kínai pénzügyi buborék egyre általánosabb aggodalomba taszítja az elemzőket, érdemes szemügyre venni a hasonlóságokat és különbségeket: miben mások az ázsiai sárkány előtt álló mai kockázatok, mint a történelem korábbi hasonló esetei? Alan Greenspan, az amerikai Központi Bank (FED) korábbi elnökének örökbecsű megállapítása szerint, a buborékokat a legkritikább esetben lehet kiszúrni, még mielőtt maguktól kipukkadnának. Ma azonban még ő is hangsúlyozza a kínai tőzsdepiac nyilvánvaló túlpuff-fadását. Greenspan szerint „a részvényárfolyamok tarthatatlanul magasak, a helyzet egy drámai összezuhanás előtt áll”.

Greenspan és a többi amerikai pénzügyi politikus előtt – még ha tagadják is – joggal rémlik fel az internetes vállalati szféra 90-es évekbeli túltelítődése (az ún. *dotcom boom* – a szerk.), melynek vége nem sokkal az ezredforduló előtt szintén összeomlás lett. Ám a buborékképződésre akadnak még súlyosabb példák. A japán tőzsdeindex 1984 és 1989 között összesen 300 %-kal nőtt, az amerikai NASDAQ pedig 1995 és 2000 között csaknem 500 %-kal – mielőtt a buborék végzetesen kipukkadt volna. A kínai index növekedése azonban az elmúlt öt évet összesítve még csupán 150 % körül alakul – a történelmi példázatokhoz

képezt tehát a helyzet nem is tűnik olyan súlyosnak.

Ennek megfelelően, még további hosszú távú emelkedést várhatunk a kínai részvénypiacokon, egyelőre

semmiféle hirtelen összeomlás nem valószínűsíthető. Kivéve akkor, ha a pekingi politikusok Greenspan-re hallgatnak, és azonnali hatállyal megkezdik a piacok lehűtését.

Lapszél: a félelem sokszor rossz tanácsadó, még a pénzügyi befektetések világában is. Kína tőzsdei teljesítménye mögött valódi reálgazdasági teljesítmény áll, amitől a tőzsdén még lehet éppen buborék, de mi ez a korábbi buborékokhoz képest? Hol van a holland tulipán őrület tőzsdei buborékja ahhoz képest, ami ma Kínában történik? Lapunknak újból igaza van: csigavér, jobb, ha a kínaiak nem hallgatnak az esetleg sanda érdekeltségű külső tanácsokra.

A sebesült hegemon

The hobbled hegemon

The Economist, June 28th 2007

Nincs fatális igazság: tény, hogy az Egyesült Államokat súlyosan meggyengítette az iraki kaland; ám vitathatatlan, hogy továbbra is Amerika a világ egyetlen szuper-hatalma.

Sebezhetőségét mi sem jelzi jobban, mint hogy az Egyesült Államok a második világháború óta folyamatosan büszkélkedhetett olyan gyorsreagálású egységekkel, amelyek rövid időn belül bárhol, bármikor az ország védelmére kelhettek. Ma hiába keressük fel bármelyik elit egység hazai bázisát: üresek. Teljes kapacitásukkal harcolnak az iraki és afganisztáni frontvonalakon. A terror elleni háború hatodik évét tapossuk, és a harcok ma kiterjedtebbek, mint valaha. Az amerikai védelmi kapacitások egyre nehezebben bírják a tempót – és akkor

is csupán hagyományos képességeik rovására. A helyzet egyre inkább hasonlít a szovjetek 1980-as évek-beli afganisztáni megszállására, amikor a kivonulás iránti nyomás folyamatosan nőtt, és a horizonton felrémlett egy dicstelen kudarc lehetősége is. Az Egyesült Államok a második világháború óta a védelemre legtöbbet fordító, legmodernebb haderővel rendelkező hatalom - van honnan veszi-teni.

Tény, hogy Amerika minden korábbi kudarcából - mint ahogy a vietnámi kalandból is - képezt volt felállni. A nemzetközi stratégiai egyensúly azonban elmozdult, és ma már sokkal több dolog függ Amerikán kívüli szereplőktől, így Irántól, vagy Kínától, mint korábban. Ahogyan

Richard Haass, a new york-i Külkapcsolatok Tanácsának igazgatója fogalmaz: ha a kulcsfontosságú régiókban, mint a Közel-Keleten csökken az amerikai befolyás, akkor az az egész világon érvényesíthető befolyásának mérséklődéséhez vezet. A szakértők nagy része egyetért abban, hogy az amerikai érdek-érvényesítés a hidegháború vége (és az első öbölháború) óta – váltakozó ütemben ugyan – folyamatosan erodálódik. Valójában ezt jelzi a Bush-éra „hajlandók koalíciójára” épülő doktrínája is: nem a szövetség határozza meg a feladatot, hanem a feladat a szövetséget. A stabil partnerkapcsolatok száma és ereje jelentősen gyengült.

Az amerikai sebezhetőség nem csupán a haderő lekötöttségén és a meglazult szövetségi hálón látszik: a költségeken is. Kongresszusi becslés szerint jelenleg az Egyesült Államok képtelen lenne finanszírozni egy, az irakkal párhuzamos, másik válságszituációt – pedig ennek kialakulása nem is feltétlen rajta múlik. Ha a következő egy évben nem csökken nagyságrendileg az iraki háborúra fordított költségek, az ország akár anyagilag is végletesen kiszolgáltatottá válhat. A jelenlegi egyetlen szuperhatalom előtt rendkívül nehéz,

párhuzamos kihívások állnak: intenzíven fel kell készülnie a ma még nem pontosan látható 21. századi biztonsági kihívásokra, miközben mai riválisainak – mint Oroszországnak, vagy Kínának – élénk fejlődésével is folyamatosan szembesül. További problémát jelent, hogy a szabadelvű demokrácia sikeres modellje, mint az amerikai „puha erő” fő meggyőző ereje, az ország ellentmondásos nemzetközi teljesítményével jelentősen veszített vonzerejéből. A sokáig megkérdőjelezhetetlen morális szereplő imázsának leromlásáért maga Washington is sokat tett. Helyrehozatalához látványosan új nemzetközi stratégiára lenne szüksége az Egyesült Államoknak.

Legalább ennyire fontos azonban, hogy Amerika továbbra is az egyetlen ország, amely ilyen fokú kihívásoknak is önerejéből képes lehet megfelelni – a lehetősége ugyanis megvan rá. Az Egyesült Államok az egyetlen hatalom, amelynek módjában áll globális katonai jelenlétet fenntartani, amely egymagában többet fordíthat védelemre a világ összes többi országánál. Amerika úgy tud háborút viselni, hogy polgárainak nem kell általánosan kiemelkedő áldozatokat hozniuk: az adók továbbra is alacsonyak, a fogyasztásban és a

meztakarítá-sokban is van még tartalék. Emellett természetesen a rivális hatalmak is jókora problémákkal küszködnek – korántsem fekete-fehér tehát a kép az Egyesült Államok számára. Az erős Amerikára pedig szükség van. Bár

jelenleg nem ez uralja a nemzetközi napirendet: sokan vagyunk, akik számára fontos, hogy alkalom adtán valaki kiegyensúlyozza Oroszországot, vagy Kína agresszív hatalmi törekvéseit.

Lapszél: a hegemon hatalmi pozíció előnyei láthatatlanok, hátrányai azonban láthatóak. Az ár, amit Amerika fizet a globális hegemon szerepért mérhető, de a haszon, amit minden biztonnal élvez, már rejtett. Miért ilyen magas az olajár, és kinek kedvez ez? Ki kapja a fegyverkezési megrendelések zömét? Milyen haszonnal jár, hogy az arab országokba beömlő pénzt amerikai bankok osztják szét a világban? Milyen másodlagos üzleti előnyökkel jár, ha valaki erős és képes gyorsan dönteni? Nos, ha ezekre a kérdésekre alaposan számszerűsíthető válaszokat adnánk, ha egyáltalában adhatnánk, akkor közelebb járnánk a rejtvény megfejtéséhez: miért és hogyan éri meg a globális hegemon szerep az USA számára.

Heroingazdaság

Opium economy

The Economist, June 28th 2007

Szomorú hír: a világ kábítószer-piac a heroinban, amelynek legnagyobb része ráadásul Afganisztán egyetlen régiójából származik. A térségben állomásozó NATO-katonák a jelek szerint szinte semmit sem tudnak tenni a termesztés visszaszorításáért. A kábítószer-termesztésből a tálibok továbbra is finanszírozzák a szövetséges erők ellen folytatott harcukat, így a virágzó drogkereskedelem és a stabilan rossz biztonsági helyzet ördögi kört alkot a közép-ázsiai országban.

Afganisztán rekordokat döntő kábítószer-termelése azért is elkészerítő, mert az elmúlt évek során nemzetközi összefogás eredményeként sikerült több közeli, korábban drogközpontként is működő országot, mint Laoszt, vagy Mianmart megtisztítani a gyilkos üzlettől.

A drogkereskedelem továbbra is a legjövedelmezőbb nemzetközi illegális hálózat, évi akár 320 milliárd dolláros forgalommal (összehasonlításképpen: a szintén kiterjedt emberkereskedelem forgalma „csak” 30 milliárd dollár körül alakul évente). Afganisztánban időtlen idők óta jelen van a központilag ellenőrzött kábítószer-üzlet: a talibán

ugyanakkor sikeresebben oldotta meg az ipar kontroll alatt tartását, mint a helyükbe lépő nyugati szövetségesek. Ma a drogkereskedelem az afgán gazdaság egyharmadát teszi ki úgy, hogy az ellenőrzés minden korábbinál csekélyebb mértékű. Az üzletben érdekelt erős emberek részei a helyi és a központi kormányzatnak is, miközben az alulfizetett rendőröket a kisebb termesztők is könnyedén korrumpálják.

Az Afganisztánban szolgálatot teljesítő amerikai és brit katonák már drákói eszközöket (például a mákföldeket megmérgező permetet) is bevetettek a termesztés visszaszorítására, ám az efféle megoldásokat sokan a hadsereg vezetői közül is ellenzik, attól tartva, hogy az agresszióval a lakosság további tömegeit állítják a tálibok oldalára. Tény, hogy léteznek más utak is a drogüzlet visszaszorítására: Indiában és Törökországban például a szintén jól fizető fájdalomcsillapító-gyártásra használják a korábbi kábítószer-alapanyag ültetvényeket. Igaz, ehhez komoly orvos-technológiai háttérre is szükség lenne, mellyel Afganisztán nem rendelkezik, és nyugati segítségre

szorul. Egy másik részleges megoldást jelent, ha a farmereknek az alternatív (nem-kábítószer-alapanyag)

termesztésére használt földek után állami támogatást fizet a kormányzat. Mindehhez stabilitásra lenne szükség.

Lapszél: bizony furcsa, hogy a világ legerősebb hadserege nem képes ellenőrizni egy afgán tartományt. Vagy mégis?

Arany a viharból

Gold from the storm

The Economist, June 28th 2007

Szomorú évforduló: éppen tíz éve, 1997 júliusában indult az ázsiai gazdaságok válságsorozata. A pénzügyi világban lassan feledésbe merül a krízis – de örökre elfelejthetjük-e a viszontagságokat? A kérdés ma az, tanultak-e a hatalmas földrész országai az akkori tapasztalatokból, vagy újra elkövetik ugyanazokat a hibákat?

Thaiföldről, Indonéziából, Malajziából és Dél-Koreából akkor tömegesen távoztak a nemzetközi befektetők. A válság hasonlóan érzékenyen érintette Hong Kong-ot, a Fülöp-szigeteket, Tajvant és Szingapúrt is. A világ soha korábban nem volt tanúja ilyen gyors és széleskörű gazdasági összeomlásnak. Tíz évvel később az elemzők többsége vallja, hogy Ázsia országai tanultak a leckéből: sohasem lépnének másodszor is ugyanabba a folyóba. Egyes megfigyelők mégis a pénzügyi krízis máig fennálló veszélyére hívják fel a figyelmet.

A tíz évvel ezelőtti válság azért lehetett igazán drámai, mert más problémás övezetekkel – mint Latin-Amerikával – ellentétben, Kelet-Ázsiában alacsony infláció, három évtizedes, stabil 8 %-os növekedés és a kiegyensúlyozott nemzeti költségvetések voltak jellemzőek. A derült égből érkező villámcsapás okait a gyenge pénz-ügyi rendszer, a piacok külföldi befektetők előtti túlzottan gyors megnyitása, valamint a helyi valutáknak a dollár árfolyamához való rögzítése jelentették. Az amerikai pénznem stabilitásának ígérete masszív kölcsönfelvételre ösztönözte az ázsiai pénzügyi vezetőket, miután a tőkepiac telítődött, a kamatok felszöktek, az ingatlan- és részvényárak pedig elszabadul-tak az érintett országokban.

Elemzők már akkor megkon-gatták a vészharangot, amikor Thaiföld költségvetési hiánya 1996-ban elérte a 8 %-ot, a külföldi befektetőknek pedig nem kellett kétszer mondani, hogy

pénzüik veszélyben forog. Az ázsiai tigrisek valutái zuhanórepülésbe kezdtek, és meg sem álltak a dollárral szembeni 60-80 %-os értékvesztésig. Thaiföld és Indonézia jártak a legrosszabbul, de a krízis az egész régiót úgy érintette, mint az 1920-as évek végének világválsága az Egyesült Államokat. Az elmúlt tíz évben aztán a világ bármely más térségét maga mögé utasító termelési növekedés kihúzta Ázsiát a bajból, az erős ütemű bővülés pedig ismét a befektetési kedv élénkülésével járt.

A tigrisek gyorsabban feled-tették a válságot, mint azt bárki remélni mert volna. Mai átlagos növekedésük ismét 8 %-os, azaz minden visszatért a krízis előtti kerékvágásba. Vannak azonban vészjósló hangok is – alappal, vagy alap nélkül. Tény, hogy a jelenlegi jó teljesítményhez élénken hozzá-járul az 1990-es évek óta nagyot fejlődött India és Kína is, és a tőkeberuházások GDP-arányos szintje még elmarad az 1995-ös számoktól (tavaly 24 % körül alakult, a tizenkét évvel ezelőtti 35 %-hoz képest). A politikai és üzleti élet kiszámíthatatlansága ma sem kisebb probléma, mint tíz éve, az állami adminisztráció, a szabályozási környezet működése pedig sok helyen – például Thaiföldön, vagy Indonéziában – egyenesen rosszabb a

korábban megszokottnál. Az oktatásba nem áramlik elég pénz, miközben a korrupció szintje minden nemzetközi szervezet szerint rendkívül magas ezekben az országokban.

Sokan felhívják rá a figyelmet, hogy a valódi reform a pénzügyi szektor kivételével máig várat magára az ázsiai tigriseknél. Pedig ma már konszenzusos megállapításnak számít, hogy a kormányzás minősége befolyással van a befektetőkre is. Sajnos olyan mutatókban, mint a hitelesség, a számonkérhetőség, a politikai stabilitás, a kormányzati hatékonyság, a szabályozási minőség, a jogbiztonság és a korrupció visszaszorítása, sok ázsiai ország rosszabbul áll, mint akár tíz esztendeje. Egyedül Dél-Korea kormányzati mutatói jeleznek töretlen javulást az elmúlt években. Thaiföld, vagy Indonézia sokat rontott még saját korábbi viszonyain is.

Az ázsiai országoknak ma nagyságrendekkel nagyobb megtakarításai vannak, mint korábban, köszönhetően annak, hogy tovább-ra is a dollárhoz igazítva, mester-ségesen alacsonyan tartják valutáik értékét. Az 1997-es 250 milliárd dolláros szintről a tartalékok mára 2500 milliárd dollárra nőttek a kontinensen. Ez a tendencia azonban az ingatlanépítés és a

részvényvásárlás terén buborék-képződéshez vezetett. Más gazdasági háttérrel tehát, de egy pénzügyi krízis ma is elképzelhető Ázsiában. Reményt keltő lehet, hogy Kína saját növekedésével folyamatosan bővíti a kisebb országok nyersanyagexportjának piacát, mely

növeli e nemzet-gazdaságok kiszámíthatóságát, stabilitását. Kérdés ugyanakkor, hogy Peking meddig tartja mesterséges nyomás alatt saját valutáját, és annak esetleges felértékelése milyen hatással lesz a környező, kisebb államokra?

Lapszél: igen, lehetséges újabb ázsiai pénzügyi válság, ha ez valakinek, aki erős, érdekében áll. A válság 1997-ben sem teljesen magától tört ki: segítettek. A Pekingi Olimpia előtt aligha lehet ez bárki érdeke: utána? Talán. De van egy olyan globális övezet, ahol fennállnak a pénzügyi válság tényezői, azonosan az ázsiai tényezőkkel: ez a mi térségünk. Átláthatóság, kormányzati számonkérhetőség és hatékonyság, politikai stabilitás, korrupció, jogbiztonság – ezek ma Magyarországon sokkal rosszabb állapotban vannak, mint 10 évvel ezelőtt.

Autógyártás Közép-Európában

Vroom

The Economist, June 23rd 2007

2006-ban a közép-európai régióban (a Cseh Köztársaságban, Lengyelországban, Szlovákiában, Szlovéniában, Romániában és Magyarországon) összesen 2,4 millió gépkocsit gyártottak. Ez több, mint az e téren nagy hagyományokkal rendelkező Nagy-Britannia 1,6 milliós mutatója, és immár alig marad el a világszöglet közé tartozó Spanyolország 2,8 milliós eredményétől. A domináns gyártó Csehország, ahol a 2004-es 450.000-ról 2006-ra 850.000 darabra nőtt a termelés. A cseheket azonban a következő években könnyen beérheti Szlovákia is, amely olyan gyártókat tudott magához csalogatni, mint a Kia,

a PSA Peugeot, Citroën, vagy a Volkswagen. A mindössze 5,4 milliós lakosságú Szlovákia akár a világ elsőszámú autógyártója is lehet az egy főre eső termelés tekintetében.

Az autógyártási iparág hagyományaihoz mérten, a különböző márkák követik társaikat a dinamikus ipari régiókba. Így aligha kérdés, hogy Közép-Európába a következő években további cégek érkeznek majd, hogy kapacitást építsenek ki 99 %-ban exportra szánt gépkocsik gyártására. Eddigi tapasztalatai alapján, csak Csehország 12.000 új munkahelyet remél az újonnan érkező vállalatoktól.

Lapszél: még részesei vagyunk a sikernek, de a szlovákok ebben is lehagytak minket.

A brit kormány a dohányzásmentes közterekért

None so deaf as those that will not hear

The Economist, June 23rd 2007

A londoni törvényhozás döntése értelmében, július elsejétől minden kocsmá, söröző és pub számára tilos a dohányzás engedélyezése Nagy-Britanniában. Hamarosan hasonló szabályozás lép életbe az éttermek, irodahelyiségek és (az egynél éppen több utast szállító) vállalati autók esetében is, valamint tilos lesz a

dohányzás a köztereken és a közintézményekben egyaránt. A dohányzó polgárok helyzete tehát hosszú történelmi utazás után ma végletesen ellehetetlenül látszik.

A szigetországban egyébként folyamatosan csökken a pőfékelők aránya: az 1950-es években a férfiaknak még a kétharmada füstölt

– ma már csupán a negyede. A szórakozóhelyek, étter-mek, pubok jelentős része az elmúlt években önkéntes alapon, magától is áttért a dohányzás-mentességre. Az egészségügyi sikertörténet mögött azonban felemás szociológiai tények húzódnak meg. A szegények sokkal nagyobb valószínűséggel dohányoznak, mint a gazdagabbak. A legjobban képzett brit férfiaknak ma mindössze 15 %-a cigarettázik, míg az alacsony iskolázottságú munkások között 42 %, az egyedül-álló anyák között 55 % ez az arány. A dohányzás egészségromboló hatásai így az alacsonyabb státuszú néprétegek körében sokkal inkább tömegesen jelent-keznek.

A brit kormányzat számára különösen nehéz feladat, hogy a kevésbé tájékozott tömegek figyelmét is felhívja – nem csupán a dohányzás, de az alkohol veszélyeire is. A

közterületekre érvényes tiltás valójában magában rejti a beismerést, hogy tájékoztatással, kampányokkal szinte lehetetlen elérni a kívánt célt. Még az sem jelent elrettentő erőt, hogy a dohányárakat Nagy-Britanniában különösen magas adókkal sújtják, így egy doboz cigaretta ára eléri az 5 fontot (átszámítva kb. 2000 forintot) is. A most bevezetésre kerülő tiltások azonban a társadalom többségéből ellenérzéseket váltanak ki. A britek jelentős része úgy érzi (a fenti dohányzási arányokból ítélve joggal), hogy maga is képes felelősen dönteni az egészségre káros szenvedélyekről, nem szükségesek ahhoz a kormány közvetlen intézkedései. Emellett tény, hogy a dohányzás szociológiai okait, a szegények erős érintett-ségét és egészségügyi problémáit önmagában a tiltás nem oldja meg, csupán keretek közé szorítja.

Lapszél: ez a gazdagok tiltása a szegények ellenében, miközben egészségünk érdekében a tiltásnak igaza van.

Közvélemény, jólét és boldogság

Polls, wealth and happiness
The Economist, July 14th 2007

Két új globális közvélemény-kutatás is igazolni látszik a vagyon és az elégedettség közötti kapcsolatot világszerte. A szociológiai, pszichológiai elméletek hosszú időn át

tagadták, hogy a pénz a boldogság elsősorú meghatározója lenne – helyette még a legutóbbi években megjelent tanulmányok is a családi környezet, a foglalkoztatottság és az

egészség szempont-jaira helyezték a hangsúlyt. Ám a Gallup patinás közvélemény-kutató cég legújabb, 130 országra kiterjedő globális felmérése azt támasztja alá, hogy mégis van evidens kapcsolat vagyon és boldogság között.

A gazdag országok (így az Egyesült Államok, Nyugat-Európa, Japán, vagy épp Szaúd-Arábia) válaszadóinak nagy többsége boldognak vallotta magát, míg a szegényebb területeken (pl. Afrikában) élők nagy többsége nem. Vannak kivételek is – még ha számuk elenyésző is: Grúzia és Örményország például nincs a legszegényebbek között, ám lakosságuk az egyik leginkább boldogtalan; Venezuela és Costa Rica pedig bár inkább közép-jövedelműnek számít, polgárai a legboldogabbak közé tartoznak a világon. Ám e példák nem változtatnak az általános képen: a vagyonosság összefügg a lelki elégedettséggel.

Egy másik neves közvélemény-kutató, a Pew Research Center

tanulmánya is ezt látszik alátámasztani. A vizsgálat a válaszadók által vallott boldogság alapján rangsorolt 20 országot: az élen Hollandia, míg a lista végén Kína helyezkedik el. Egy másik kérdésre válaszolva ugyanakkor, a polgárok gyermekeik esélyét illetően tanúsított optimizmusa erős összefüggést mutat az adott ország GDP-arányos növekedésével. Ez már inkább a fejlődő országoknak – mint a már említett Kínának, Oroszországnak, vagy Indiának kedvez, és sokkal kevésbé Franciaországnak, vagy Német-országnak. A kínaiak például ma még elégedetlenek, ám ők várják a leginkább magabiztosan sorsuk jövőbeni jobbra fordulását.

Természetesen nincs egységes definíció a "boldogság" fogalmára, így annak mértéke univerzális eszközökkel aligha meghatározható. Ám e tanulmányok arra éppen elegendőek, hogy legalábbis árnyalják a pénz és az elégedett életérzés közötti kapcsolat hagyományos tagadását.

Lapszél: a magyar boldogság index 2002 után csökkent, miközben a jövedelmi helyzet javult. Ebben ugyanis a közérzetnek, az érzékelt bizonytalanságnak és sok más, pénzzel nem mérhető tényezőnek is szerepe van. Elképzelhető, hogy most milyen meredeken csökken, amikor maradt a bizonytalanság, de a jövedelmi helyzet is romlik. Ezért vagyunk a világ egyik legpesszimistább országa.

Vigyázz, mit kívánsz!

Be careful what you wish for
The Economist, August 4th 2007

Közismert tény, hogy az olcsó kínai export leszállítja a fogyasztói árakat Amerikában és a világ más fejlett gazdaságaiban. A legfrissebb jelentések azonban negatív tendenciákat vetítenek előre: az infláció lehet az ázsiai óriás legújabb exportcikke. Kínában a bérek és az árak is rohamosan nőnek, az országból Nyugatra érkező import egyre drágábbá válik (Amerikában csak júliusban 0,6 %-kal nőtt a kínai termékek átlagára – az első félévben összesen 4%-kal). A kínai infláció eléri a 4,4 %-ot – egyes országok, mint az Egyesült Államok esetében pedig a saját valuta (a dollár) gyengélkedése is hozzájárul a külkereskedelem generálta pénz-romláshoz.

A világnak – és különösen Amerikának – meg kell barátkozni a gondolattal, hogy Kína kifelé tart az olcsó árak-olcsó munkaerő korszakából. A kínai középosztály, a jól képzett munkavállalók és a vezetői réteg megerősödéséhez, az átlagárak és

átlagbérek nagyság-rendi változásához természetesen még legalább egy évtizedre van szükség. Ám a növekedés e téren már ma drámainak mondható: csak az elmúlt 12 hónap alatt a kínai átlagfizetés 15 %-kal bővült. Hasonló jelenség bontakozik ki a termelékenységben is: az egy munkavállalóra eső hozzáadott érték folyamatosan nő, a kínai exportban pedig egyre nagyobb részt hasítanak maguknak a nagy értékű termékek.

A kínai exporton belüli változások, és árszínvonaluk emelkedése ugyanakkor nem valószínű, hogy az ázsiai országból származó import csökkenését eredményezné olyan piacokon, mint az amerikai. Ezt garantálja az áruk sokszínűsége, és hogy összehasonlítva még mindig a legolcsóbb termékekről beszélünk akár a konfekcióipar, akár a magas hozzáadott értékű áruk területén.

Lapszél: egyre riasztóbb a különbség Ázsia, ezen belül Kína száguldása és Magyarország között. Európa egészének van oka aggódni, de különösen az EU perifériájának, ezen belül legerősebben nekünk. Kína óriási sebességgel fut felfelé a hozzáadott értékláncon, egyre értékesebb termékeket állít elő, egyre jobb béreket fizet, a profitok szárnyalnak. Miközben ott egyetlen év alatt 15 %-kal nőnek a bérek, itthon fél év alatt 6.4 %-kal csökkennek. Romániában is kétszámjegyű reálkereset növekedést mérnek az első félévben, gyakorlatilag egyedül a magyar munkavállalók lesznek Európában és a globális gazdaságban kénytelenek reálkereset csökkenést elkönyvelni.

Nagyszervizen a régi ócskavas

Overhauling the old jalopy

The Economist, August 4th 2007

Az adócsökkentési világverseny lassan sarokba szorítja Amerikát is. A hatalmas ország, amely 20 évvel ezelőtt mindenkinél előbbre járt a vállalkozásbarát adózási környezet megteremtésében, ma változtatásra kényszerül. A kérdés: megvan-e a politikai akarat Washingtonban, hogy felvegye a kesztyűt? A legtöbb vállalatot sújtó közterhek ma már magasnak számítanak, ezzel az amerikai munkavállaló is rohamosan veszít nemzetközi versenyképességéből. A napjainkban érvényes legalacsonyabb adókulcsok a tengerentúlon elsősorban annak a leggazdagabb rétegnek kedveznek, akik termelő-tevékenység helyett tőzsdei befektetésekkel szereztek vagyonukat. A középosztály által fenntartott vállalati szféra már jóval súlyosabb terheket cipel a vállán.

A vállalati adókönyezet globális versenye a cégek globális jelen-létével és a tőke mobilitásával függ össze. Írország egységesen 13 %-os vállalati adókulcsot vezetett be, Kína pedig nemrég csökkentette sajátját 25 %-ra – miközben Amerikában a teher 1993 óta 35 %-os. Ha az állami és a szövetségi

adókat összeadjuk, még magasabb, mintegy 39 %-os az amerikai cégeket sújtó közteher. Ez a második legmagasabb az OECD tagországai között (a szervezet tagjainak átlaga 31 %). Az adó természetesen nem az egyetlen meghatározója annak, hogy egy vállalat melyik ország mellett teszi le a garast. Annál inkább fontos, hogy az adókat és a támogatásokat összevetve milyen környezetet nyújt az adott ország. Ez mindenhol alacsonyabb a hivatalos adókulcsnál, hiszen a vállalatok pl. kutatás-fejlesztésért és egyéb közhasznú tevékenységért mindenhol kapnak kedvezményeket. Így az ún. „effektív adókulcs” az a mérce, mely alapján a legtöbb vállalat meghozza döntését. Ám az Egyesült Államok 24 %-ával e téren is messze felülmúlja az OECD 20 %-os átlagát.

A kedvezőtlen környezet a cégek sokaságát sarkallja adóelkerülésre: bár alapvetően szükséges, önmagában nem elegendő tehát a vállalati adókulcsok csökkentése. Az amerikai Kongresszus jelenleg többféle megoldásról vitázik az adórendszer reformját illetően. Egy javaslat minden

zártkörű részvénytársaság számára kötelezővé tenné a tőkepiacra lépést, és csak ezután fizethetnék a kedvezőbb, vállalati adókulcsot. Szintén a zártkörű részvénytársaságokra vonatkozna, hogy a részvények hozamát nem tőkenyerességként, hanem bevétel-ként kezelnék, amelyre magasabb adókulcsok érvényesek.

S hogy kezdetnek mennyivel csökkentsék a vállalati adókat? A vélemények megoszlanak. Bár a választók többsége élesen elutasítja a

cégek adókedvezményeinek növe-lését, a konzervatív American Enterprise Institute 22 évet és 72 országot felölelő kutatása szerint 1 %-os vállalatiadó-emelés 0,8 %-os átlagbér-csökkenést eredményezhet. Így a polgároknak be kell látniuk, hogy a gazdasági társaságok terheinek csökkentése az átlag amerikai érdeke. A legtöbb elemző ma 35 %-ról 27 % körüli mértékre csökkentené a vállalati adókat Amerikában.

Lapszél: újabb amerikai lecke, amit érdemes lenne megfogadnunk. Ami igaz Amerikára, az nálunk sem lehet fordítva, a mértéken lehetne csak vitatkozni. Ha 1 % adóemelés a vállalatoknál a bérek 0,8%-os csökkenését hozza, akkor mit sem lehet csodálkozni a 2007. második negyedéves 6,4 %-os reálkereset csökkenésen kis hazánkban. A magyar béreket levágja az infláció - ami legalább 1-1,5 %-kal lesz magasabb ebben az évben a tervezettnél -, az alacsonyabb növekedés és a beruházások csökkenése, de vastagon benne van a kormányzati megszorító program adó- és járulék emelése is. Aligha járunk messze az igazságtól, ha 4-6 %-os vállalati adóemelést feltételezünk erre az évre, ez legalább 4-4,5 %-os bércsökkenésért felelős, ha az amerikai arányok érvényesek nálunk az adóemelés/bércsökkenés között: véleményünk szerint azonban itthon rosszabb a helyzet. Miután az adóterhelés magasabb itthon, mint Amerikában, és lényegesen nagyobb a gazdasági környezet bizonytalansága, ezért 1 % adóemelés inkább 1,2-1,5 %-os bércsökkenést okozhat. Erről az összefüggésről, tehát, hogy az adóemelés és a bérek mozgása között erős fordított kapcsolat van, a kormányzat még csak nem is hallott.

Újabb csapás

Another pounding

The Economist, July 14th 2007

Az amerikai ingatlan-beruházási piacon jelentkező problémák bizalmatlanságot generálnak a hitelkonstrukciók teljes világpiacán. Az Egyesült Államokban az elmúlt hónapokra világossá vált, hogy

túlságosan sok fizetőképtelen ügyfél vett fel túlságosan magas hiteleket. A jelenséget a piac szokás szerint képtelen volt időben és megfontoltan kezelni: 2007 nyara arról a pánikszerű tőzsdei zuhanásról, a kockázatelemzési

fordulatról és piaci átrendeződésről szólt, amelyet minden lufi kipukkadásakor tapasztalhatunk.

Miért ennyire lassú a befektetők reakcióideje? Először is, felmérések szerint a tőketulajdonosok csaknem 97 %-a előzetesen úgy tartotta a krízisről, hogy az őt nem érintheti. A lakásépítési- és hitel-piac mai problémáival kapcsolatos amerikai várakozások arra vonatkoztak, hogy a válság néhány szövetségi államon belül marad majd. Nem így lett: olyan központi jelentőségű államokba terjedt át, mint Kalifornia, vagy Florida.

Természetesen minden pénzügyi válság a bankok hitelképtelenségével indul: miután a fizetőképtelen ügyfelek tömkelegének eredménye-ként ez

bekövetkezett, a krízis tovaterjedt a pénzügyi szektor más területeire is. A pénzügyi intézetek idealista szándéka az, hogy hitelfelvevőik között erőteljesen növeljék a saját ingatlanal rendelkezők – így jelzálog formájában – mindenképpen fizetőképes – ügyfelek számát, a második világháború óta tapasztalt 63 %-ról legalább 70 %-ra. Szintén a jövő válságokat elkerülendő, a bankok Amerika-szerte szigorítják hitelfelvételi feltételeiket. Az a jelenség, hogy a hitelképtelen ügyfelek számának emelkedése egy egész nemzetgazdaság működését sodorhatja veszélybe, az amerikai események után az európai pénzügyi intézeteket is hitelpolitikájuk szigorítására ösztönözte.

Lapszél: repül a nehéz kő, s ki tudja hol áll meg... Bármilyen kifinomult is mára a globális piac működése, az elemzőknek fogalma sincs arról, hogy kiket és hogyan érinthet az amerikai jelzálog piaci összeomlás. Ennek éppen a globalizáció az oka: senki nem tudja, hogy kik vették meg az amerikai jelzálogkölcsonőket, mert azokat újabb befektetési formákba csomagolták be, így a baj gyorsan és ellenőrizhetetlenül terjed tovább. Eddig azt hittük, hogy csak az amerikai költségvetési és külkereskedelmi mérleg deficit globalizálódik, de mára megtudtuk, hogy minden, ami Amerikában tömeges és dinamikus jelenség, az gyökeret ver a globális gazdaságban.

Ki nyer ma?

Jam today

The Economist, July 14th 2007

A nyár a féléves eredmények összegzésének ideje a nagyvállalati szférában. Amerikában ilyenkor sok száz meghatározó nagy cég teszi közzé adatait, és várja a számokat

konkurensaitól. Az 500 legnagyobb vállalat eredménye idén, éves összevetésben átlagosan 4,4 %-kal növekedett. A számok mögött azonban az élelmesebbek érdekes tendenciákat

is megfigyelhetnek. Az amerikai üzleti sajtó idén nyáron azoktól a kutatásoktól volt hangos, melyeket az Aspen Institute és más stratégiakutató intézetek tettek közzé, a piacon uralkodó rövidlátó gondolkodásmódról.

A vállalati fizetés-csomagokat egyre inkább a cég rövid távú eredményeihez kötik, a részvény-forgalom minden korábbinál gyorsabbá vált, a csúcvezetők átlagban sokkal rövidebb időt töltenek pozíciójukban a korábbi években tapasztaltnál. Egyebek mellett ezek azok a jelek, amelyek a vállalati szférát ma meghatározó, rövid távú stratégiáknak a nyomai. És a következmény? A hosszú távú befektetések tendenciózusan megfigyelhető csökkenése. Egyes szakértők szerint az ezredforduló, és vele az Enronhoz hasonló nagyvállalati botrányok ijesztik el a befektetőket a tartós investíciótól.

Az Aspen Institute radikális változtatásokat javasol: a nagyvállalatok legalább egy évig még

hagyják a nekik járó részvény-csomagot elbocsátott, vagy felmondott dolgozóiknál; korábbi vezetőik pedig legyenek anyagilag felelőségre vonhatók, amennyiben a regnálásuk alatti eredményességi adatok felülírásra szorulnak. Természetesen a hasonló megoldások megosztják az üzleti szférát, abban azonban mindenki egyetért, hogy a vállalatoknál többet, mélyebben és nyíltan kell beszélni a hosszú távú stratégiákról. A McKinsey és más tanácsadóházak is felhívják ugyanakkor a figyelmet, hogy a rövid távra történő koncentráció nem feltétlenül rossz, és teljesen elvetendő. Az amerikai vállalatok továbbra is a legversenyképesebbek a világon, és ezt nem kis részben gyorsaságuknak, precizitásuknak és reagáló-képességüknek köszönhetik. Amire tehát szükség van, az inkább az egyensúly, rövid és hosszú távú stratégiai szempontok között.

Lapszél: ami a legfejlettebb, egyben az a legsebezhetőbb – ez a természet alaptörvénye. Mintha a mai globális gazdaságra is igaz lenne ez a természeti törvény, hiszen az amerikai vállalatok a globális gazdaság legversenyképesebb szereplői, de egyre sebezhetőbbek.

A pénzcsinálás üzlete

The business of making money
The Economist, July 7th 2007

A magánrészvények aránya a világ legjelentősebb cégfelvásár-lásaiban, akvizíciókban és fúzió-iban töretlenül növekszik. Az elmúlt hetek híre, hogy egy független befektetőkből álló csoport megtette minden idők legmagasabb piaci ajánlatát 48,5 milliárd dollár értékben, a kanadai BCE telekom-munikációs vállalatra – messze rálicitálva a vállalati kérőkre is. A magánrészvényesek 2007 első felében közel 240 milliárd dollárt fektettek be, a tavalyi évben mintegy 459 milliárdot. Össze-hasonlításképp: ez a szám 1991-ben még csupán 10 milliárd dollár volt.

Niall Ferguson brit történész szerint a „részvényes” mára a pénzcsinálási képességekkel meg-áldott ember szinonimájává vált, miközben szakszervezetek, és baloldali politikusok sokasága szorgalmazza az így szerzett pénzek magasabb adóztatását. A magán-részvényesek növekvő szerepvállalásának köszönhető, hogy a vállalatvezetők minden korábbinál jobban tartanak a média reflektor-fényétől, és vele a rövid távú hasznot kereső tőketulajdonosok gyors mozgásaitól. Pedig egy tőkebevonásra, növekedésre, vagy vállalati jólétre törekvő cégnek ma a tőzsdére vonulás mellett nem sok

egyéb lehetősége akad, persze a bankok és a hagyományos nagybefektetők (nyugdíj- és biztosítási alapok, stb.) áldozat-készségén kívül.

A legnagyobb szerepe immár vitathatatlanul a magánrészvényeseknek van, akik egyre több konstrukcióban növelhetik egy vállalat lehetőségeit, a kockázati tőkétől a kivásárlásig. Befektetőt tehát egyre könnyebb találni – ám meggyőzni őket, különösen hosszú távon egyre nehezebb. A vállalat-vezetők ma elsősorban a magánrészvényeseknek dolgoznak: a számuk-ra történő megfelelés motiválja a gazdaságtalan tevékenységek visz-szafogását, a költséghatékonyságot, a legjövedelmezőbb üzletágak kiterjesztését, fúziók esetén a szinergiák kihasználását és sorolhatnánk. Mindez hozzájárul a precízebb és nyereségesebb működéshez, miközben gyakran munkavállalók sokaságának veszélyezteteti az állását a többnyire rövid távban gondolkodó magánrészvényeseknek való megfelelés kényszerén keresztül. Így lesz a magán-részvényes meghatározó üzleti ösztönző, és egyben a munkavállalói jogok veszélyeztetője is. Ma a vállalati szféra minden korábbinál nagyobb hányada pihen

magánkezekben – és a tendencia a jövőben csak erősödni fog.

Lapszél: a világ nem csupán globalizálódik, hanem egyre individuálisabbá is válik. A pénz világában újra főszereplővé kezd válni az egyéni befektető, az individum, akit az elmúlt 100 év egyre jobban felváltott a szervezetekkel, az intézményi befektetőkkel. A világ újból fordul, mindenhol átüt az egyén és az egyéniség ereje, gyengülnek a közösségek és a szervezetek. Ma még azonban a nagy intézményi befektetők a pénzpiac legnagyobb szereplői, és aligha fordul meg teljesen a helyzet: az egyéni befektető megerősödik, ahogy egyre több a gazdag befektető, de az intézményi befektetők tőkeereje is nő.

EU-TRENDEK

Szupergyors forradalom

A high-speed revolution

The Economist, July 7th 2007

Átadták a Párizst Stuttgarttal összekötő új, magas sebességű vasutak számára épített pálya-szakaszt, melyen a két város közötti távolság 3 óra 40 percre rövidül. Fontos átalakulás előtt áll az európai közlekedés – és nem csupán a hasonló fejlesztések miatt. További jel, hogy Franciaország, Németország, Hollandia, Svájc, Ausztria és Belgium fejlett szolgáltatásokat kínáló vasúttársaságai közös szervezetet hoztak létre marketingtevékenységük koordinálására. A Railteam-szövetség célja az egységes internetes megjelenés kialakítása, hogy az utazók a jövőben egyetlen központi honlapon tájékozódhassanak árak-ról, menetrendekről, sőt jegyet is foglalhassanak gyorsan és egyszerűen. Az Európai Bizottság szabályozása értelmében a most szövetségre lépő vasúttársaságok továbbra is versenyeznek majd árak terén, ám akadnak lehetőségek, amelyek egyfajta (a légitársaságok szövetségeihez hasonló) együttműködést mégis lehetővé tesznek közöttük.

Csak az idei évben további négy magas sebességű (akár 320 km/órával is bejárható) vasútvonal kerül átadásra

Európában. A Railteam célja, hogy a ma jellemző évi 15 milliós nagysebességű vasúti utasok számát 2010-ig 25 millióra növelje. Tény, hogy a szövetségi forma érdekes módja a verseny kiterjesztésének – ám utóbbi mindenképp elkerülhetetlen. 2010-től az Európai Unió tagállamaiban megnyitják a vasúti személyszállítás piacát a versengő szolgáltatók előtt. Ha a légi személyszállítás liberalizációjának tapasztalataira gondolunk, valószínűsíthetjük az állami vasúttársaságok privatizációját, egyben az olcsó árakat és fapados szolgáltatást kínáló kisebb vasutak megjelenését is. A vasút mindenképpen nagy fejlődés előtt áll. A 20. században a jó ideig gyorsabbnak és kényelmesebbnek számító autók, majd a légi közlekedés perifériára szorította a vonatot. Ám ma a globális felmelegedés iránt táplált aggodalmak, a túlterhelt repülőterek és rendszeresen késő légi járatok, a zsúfolt autótutak egyre inkább előtérbe hozzák a vasút nyújtotta előnyöket. Egy modern technológiával készült nagysebességű szerelvény például egy repülőgép károsanyag-kibocsátásának mindössze negyedét termeli.

Természetesen a vasút széles-körű európai térhódításához számos nehéz, technikai és politikai feltételnek is teljesülnie kell. Előbbiek közül fontos, hogy a pályaszakaszok és a közlekedés ellenőrzésének nemzetközi összehangolása például hallatlanul drága és bonyolult kihívásnak ígérkezik. A politikai nehézségek közül a legfontosabb, hogy a vasutas szakszervezetek számára a kormányok hogyan garantálják majd a munkahelyek megtartását a piacnyitással egyidejűleg. Egy lehetséges megoldás a német Deutsche Bahn (DB) példája, amely állami kézben maradvá nyújt maximálisan versenyképes, világ-színvonalú szolgáltatásokat. A személyszállítás 90 %-át uraló cég teherszállítási és

logisztikai ágazata is évente növekedő mértékű profitot termel. A DB-nek tehát semmi oka félnie a közelgő piacnyitás jelentette új versenytársaktól. Az állami vasúttársaságok előtt máshol is nyitva áll a német modell. Nem véletlen, hogy a franciák sem tervezik értékesíteni saját nemzeti társaságukat, az SNCF-et. Ez természetesen nem jelenti a kereskedelmi innovációk hiányát. Franciaországban például, bevezették azt az - egy amerikai légitársaságtól ellesett - értékesítési rendszert, melynek alapján a nagysebességű járatokra szóló jegyeket a kereslet mértékétől függően árazzák. A fogyasztó-védelemben szigorúbb Németországban azonban e nélkül is nyereséges maradt a nemzeti vasúttársaság.

Lapszél: Magyarország éppen most hagyja ki 100 év óta a legnagyobb lehetőséget vasúti közlekedésének javítására. Nincs vasúti jövőkép, nincs stratégia, a vasúti fejlesztések adhatnák az EU pénzek egyik legjobb és legbiztosabb lehívási lehetőségét, de ez is kimarad. Európában valóban létezik egy többsebességű rendszer, és ez legjobban a vasútnál látszik. A magyar vasút lemaradt erről, és most még hátrébb csúszik, miközben most lehetne visszazállni az európai gyorsvasútra. Milyen kár!

A német gazdaság helyzete

Back above the bar again
The Economist, July 14th 2007

Európa legnagyobb gazdasága lassan ismét csúcsformába lendül – miközben strukturális problémáira továbbra sem talált még megoldást. A GDP a várakozások szerint idén 2,8-3 %-kal - a 2000 óta mért legnagyobb

ütemben - nő, és a gazdaság élénkülése mögött a húzóágazatok sorrendje is változik. A gyengélkedés éveiben az export vitte a prímet, és máig is jól teljesít - a kész ipari termékek vonatkozásában Németország világelső -, ám

közben a belföldi beruházások, különösen az ingatlanfejlesztési ágazat is felzárkózott. Nem csupán a termelés, a fogyasztás is kedvező pályára állt. 13 éven át folyama-tosan csökkent a német üzletek árbevétele, a tendencia csak 2005-ben fordult előbb stagnálásba, majd mára növekedésbe. A fogyasztói bizalom – bár a német polgárok megőrizték szolid költe-kezési szokásaikat – ismét helyre-állni látszik. A munkanélküliség csökken - csak az elmúlt 12 hónapban 1,6 %-kal - több német dolgozik.

Az elemzők többsége joggal teszi fel a kérdést: ideiglenes, vagy alapvető, strukturális változások-nak köszönhető a német gazdaság mai jó teljesítménye? A megfigyelők többsége – megint csak joggal – az előbbire voksol: azaz továbbra is hiányolja a mélyenszántó reformo-kat Németországban. Ennek tud-ható be, hogy a meghatározó nyugati hitelminősítők álláspontja szerint a jelenlegi növekedési teljesítménnyel Berlin - egy gazda-sági ciklus végéhez közeledve - már csúcsra járhatja magát, és nem látnak további bővülési potenciált.

Valóban léteznek a napfényes eredményeket árnyaló tényezők. A foglalkoztatottság növekedését övező örömet például többen lehűtik, felhívva a figyelmet, hogy az újonnan, vagy

ismét munkába álló polgárok jelentős része nem teljes állásban, hanem csak részmunkaidőben helyezkedett el – miközben a munkanélküli nyilvántartásból azonnal kikerül-tek. A részmunkaidős állások az összes németországi munkahely mintegy 1 %-át teszik ki - ám en-nek a százaléknak a fele az elmúlt egy évben jött létre. Állásközvetítő cégek egész légiói jöttek létre, hogy részmunkaidős állásokat kínálja-nak - rossz pénzért - a kevés választással bíró munkanélkü-eknek. Szintén az alapproblémák meglétére utal, hogy az állás-talanok száma a keleti tartomá-nyokban továbbra is csaknem duplája a nyugati vidékeken mértnek. A legnagyobb foglalkozta-tónak számító vállalatok továbbra sincsenek rákényszerítve, hogy a piaci realitásokhoz igazítsák bér-politikájukat: ha profitjuk csökken és úgy döntenek, hogy keletebbre mennek, még mindig a munka-vállalók – és velük az állam – veszítené a legtöbbet. Számos nagy cég – például patinás autógyarak – a nekik dolgozó polgárok akár jelentős arányát részmunkaidőben, alvállalkozókon keresztül foglalkoz-tatják, így még olcsóbban jutnak munkaerőhöz. A részmunkaidősök tárgyalási pozíciói a vállalat függet-len szakszervezeteihez

képezt elenyészők. A helyzetre megoldást kínáló szabályozás nincs.

Összességében a német gazdasági jó teljesítményének egyik árá, hogy a bérstruktúrában, a bérezést meghatározó állami keret-rendszerben máig nem született hosszú távú, a munkavállalók és a tömeges munkáltatók számára is elfogadható szabályozás. A termelés tekintetében Németország jól áll: a fejlődő piacok, mint India, Kína, Oroszország, vagy

Kelet-Közép-Európa országai nagy mennyiségben rendelik a németek által exportált ipari termékeket saját gazdasági kapacitásaik növeléséhez. A gépipari cikkek exportja csak az elmúlt 3 évben 10 %-kal nőtt. Ám más szektorok – így a munkaerőpiac – további átalakításért és reformokért kiált. A jelenlegi növekedés csak úgy maradhat fenntartható, ha Berlin ezekről is gondoskodik.

Lapszél: a német exportsiker döntően a középvállalatok sikere. Németország úgy lett globális, hogy megtartotta a középvállalatokra épülő gazdasági struktúráját, miközben nincsenek globális óriásai. Ez okozza a strukturális gyengeséget, miközben a többi versenytárs egyre nagyobb lesz, a német cégek körében egy laza szövetségi háló működik. A mostani kilábalás is részben annak köszönhető, hogy a világ egésze húzza Németországot, nem a német gazdaság a világot. Ahogy Japán politikai és katonai súlya eltölpül gazdasági súlyához képest, úgy maradnak el a német cégek befolyásban és piaci részesedésben Németország, mint ország súlyához képest. Olaszország betegsége is ez, a korábbi kisvállalati siker mára megfordult. Németországnak szüksége van globális óriásokra, amit egy európai fúziós hullámban szerezhet meg, amiből azonban nem maradhat ki egy belső német fúziós hullám.

A jó, a rossz és a csúf

The good, the bad and the ugly
The Economist, August 4th 2007

2007 júniusa óta Nagy-Britanniában önálló minisztérium foglalkozik az innováció, és vele a tudásalapú gazdaság feltételeinek javításával. A kormányoknak Európaszerte jó okuk lenne a hasonló lépések megtételére, elvég-re maguk határozták el, hogy 2010-re a kontinensből „a világ legversenyképesebb régióját” hoz-zák

létre. Ahhoz, hogy a fejlett országok megőrizték gazdasági vezető szerepüket a világban, továbbra is úttörőknek kell lenniük az új megoldások kifejlesztése terén.

Egy ország innovációs potenciálja több elemből áll össze a tudományos alap kutatásoktól az eredményeket gyakorlatba ültető üzleti szoftverfejlesztésig. Az alap-kutatások

terén Nagy-Britannia kétség kívül remekül teljesít: a világ összes tudományos kutató-sának 5 %-át, és a hivatkozott tudományos irodalom 12 %-át a szigetország jegyzi. A britek éves átlagban a tudományos díjak 10 %-át hozzák el világszerte. Természetesen legalább ennyire fontos kérdés az eredmények hasznosítása – ezen a téren Nagy-Britannia már kevésbé áll jól. Az egy főre eső szabadalmak tekintetében a britek elmaradnak Japán, Amerika és Németország mögött.

Mi lehet az oka annak, ha egy ország erős az alapkutatásokban, de gyenge hasznosításukban? Például a költségvetés. Nagy-Britannia GDP-arányos 1,8 %-nyi K+F ráfordításával alatta marad a legtöbb fejlett gazdaság hasonló költségeinek - Svédország például nemzeti jövedelmének 3,9 %-át fordítja e célra -. Egy másik tényező a nemzetgazdaság szerkezete: a szigetország csak rendkívül lassan áll át hagyományosan árutermelő-

központú struktúrájára a szolgáltatásvezérelt gazdaságra; az Egyesült Államok e területen természetesen sokkal előrébb jár. Akadnak olyan kiegészítő meghatározók is, mint a pályakezdő munkavállalók K+F szektorban elhelyezkedő aránya – és a britek e téren is alulmúlják, még európai riválisaikat is.

Vitathatatlan ugyanakkor, hogy a szigetország rendelkezik a világ legmagasabb színvonalú "kreatív szektorával", és a reklámpar, a könyvkiadás, a design, vagy a telekommunikáció a nemzetgazdaságnak mintegy 5,8 %-át adja - a második helyezett Kanadában ez az arány csak 3,5 % -. Ahhoz azonban, hogy Nagy-Britannia a K+F gazdaságélénkítő hatásában szerepet játszó más összetevők terén előre jusson, növelnie kell teljesítményét a tudatos oktatás-fejlesztés és a költségvetési ráfordítások növelése tekintetében is.

Lapszél: meglepőek a hasonlóságok a brit és a magyar gazdaság innovációs működése terén. Mi is jók vagyunk az alapkutatásokban, de gyengén hegedülünk az alkalmazott kutatásokban. Nálunk is igen alacsony a K+F részesedése a költségvetésből, a brit arány felét éri csak el, ami közbotrány. Sok díjat hozunk el nemzetközi versenyekről, de alig van folytatás, üzleti siker utána. Nálunk azonban még alacsonyabb a kreatív szektorok aránya, ezért is még kisebb az alkalmazotti kutatás. A brit baj nálunk még súlyosabb betegséget mutat.

A kétsebességű mítosz

The two-speed myth

The Economist, July 7th 2007

A kétsebességes Európa mára közismerté vált vízióját jobb, ha nem vesszük túlságosan komolyan. Pedig az unió vezető politikusai éppen a mögöttünk hagyott hóna-pokban kezdték rebesgetni, hogy a kérdés valójában már eldőlt, a kétsebességes integráció - a mélyebb egyesülés mellett döntő kemény mag, ill. a hozzájuk opcionálisan csatlakozó, vagy épp lassító többség uniója - már tényként kezelendő. Mi áll a jelenség mögött?

Részben a szorosabb integrációt szorgalmazó tagállamok sértődött-sége az olyan, némiképp szkeptikus partnerekkel szemben, mint Nagy-Britannia, vagy egyes új európai államok. Juncker luxemburgi és Prodi olasz miniszterelnök például rendszeresen hangsúlyozza, hogy a mainál több lehetőséget kell biztosítani az „úttörő” ország-csoportok számára az unión belül. Az eredeti, '90-es évek közepére visszavezethető elképzelések szerint egy efféle mag-Európa alkotói lennének mindenekelőtt Franciaország, Németország és a Benelux államok. Ez a koncepció ma már semmiképp sem állja meg a helyét, ha másért nem, hát azért, mert a Benelux csoport megszűnt egység-ként létezni. A hollandok elutasították az EU-alkotmányt, a belga-holland viszony megromlott, Belgiumon belül amúgy is

felerősödtek a flamand-vallon ellentétek. A luxemburgi elnök ugyanakkor abbéli reményeinek ad hangot, hogy egy új mag jöhet létre Ausztria, Finnország, Olaszország és Spanyolország csatlakozásával, továbbra is német-francia vezetéssel.

A kérdés már csak az: mégis, milyen célból? A koncepció, mely szerint a mag-Európához csatlakozó államok tovább erősítik integrációjukat 1-1 kulcsfontosságú politikában, lehetetlennek tűnik. A közös valutával sem sikerült elérni, hogy pl. a francia és a német gazdaságpolitika konszenzusra jusson az állam szabályozó szerepéről – Nicolas Sarkozy erős államot hangsúlyozó programja pedig csak még utópisztikusabbá teszi ezt a víziót. A belbiztonság, az igazságügy és a bevándorlás-politika terén, melyet a kétsebességes koncepció pártolói a másik kulcsterületként emlegetnek, már ma elértük a legszélesebb körű együttműködést. Marad a harmadik terület: a védelempolitika. E téren az unió évtizedes kátyúban órlódik, hiszen a potenciálisan következő lépést, egy közös európai haderő felállítását még a legoptimistább európeerek is csak a távoli jövő lehetőségei között emlegetik. Az pedig, hogy ennek első fázisaként egy külön mag-európai haderő jöjjön létre – egyenlő a képtelenséggel.

Az Európai Unióban természetesen lehetséges a kezdeményező kedvű ország-csoportok összefogása, ahogyan az Angela Merkel vezetésével az elmúlt időszakban is jellemzővé vált.

Ám az a történelmi tény, hogy Európát nem lehetséges egyetlen tömbként, folyamatosan egy irányba mozgatni, még nem jelent automatikusan többsébségű integrációt.

Lapszél: ha az Európai Unió belül nem is jöhet létre egy kétsebességes rendszer, de az új tagállamok között ennek már vannak jelei. A növekedés, felzárkózás, euróra való érettség, gazdasági stabilitás szempontjából egyre jobban eltérnek egymástól az EU új tagállamai, és ebben mi magyarok egyre rosszabbul állunk. A balti államok, Szlovákia és Románia, később Bulgária egyre gyorsabban halad előre, az adóversenyben és a növekedésben imponáló előnyre tettek szert a többi új taggal, a lengyelekkel, csehekkel és velünk szemben. Szlovénia előkelően és időben kiugrott a régióból, ahogy annak idején kiugrott Jugoszláviából: már csak földrajzilag tagja a régiónak, működésében már osztrák, svájci, bajor. A lemaradók között mi maradunk le a legerősebben: a legelsőből mára a legutolsók vagyunk minden fontos gazdasági trendben, nyomában társadalmi folyamatban is. Az EU keleti pereme megtört, éppen nálunk, akik az élen voltunk.

Félelem az ütközéstől

Worrying about crash

The Economist, July 7th 2007

Kelet-Európa nemzetgazdaságai - egyes kivételektől eltekintve - továbbra is erősnek mutatkoznak, ám a régió érezhetően felkészült rá, hogy esetleg borúsabb idők jönnek. A legrosszabb helyzetben jelenleg Lettország van, legutóbb közel 21 %-os (GDP-arányos) költségvetési hiányával, mely idén még nagyobb lehet. A háztartások, elsősorban külföldi tulajdonú bankok által finanszírozott eladósodottsága rohamosan nő, az infláció meghaladja a 8 %-ot.

A régió másik, pénzügyi válság által leginkább veszélyeztetett állama Magyarország, melynek 2006-os költségvetési hiánya 10 %-ra rúgott. A kormány jelenleg adóemelésekkel és bizonyos mérsékelt költsékes-visszafogással igyekszik úrrá lenni a helyzeten, és ha szerencséje van, az exportnak és a termelékenység

növekedésének is köszönhetően Budapest megúszhatja a krízist.

Annak ellenére, hogy a régió többi országában nem tapasztalhatunk hasonló válságjeleket, Szlovénia ide csatlakozása után minden bizonnyal még hosszú éveket kell várni a következő kelet-európai gazdaság euróövezetbe lépésére. A strukturális átalakítások a térség szinte minden országában állnak: a könnyen szerzett adóbevételi többlet a gyenge teljesítményt nyújtó kormányzatokat nem motiválja valódi reformokra. A Világbank legutóbbi tanulmánya szerint a lakossági költsékes messze meghaladja a középjövedelmű gazdaságokban ideális mértéket – a kormányok pedig választási vereségüktől félve nem hajtanak végre tényleges újításokat. Amire a régióknak szüksége van, nem más: hosszú távú

koncepció, kemény munka és átlátható kormányzati teljesítmény!

Lapszél: igen egységesnek látszik onnan a régió, de milyen fájdalmas különbségek látszanak innen. A cikknek azonban igaza van: hosszú távú jövőképre, társadalmi konszenzuson nyugvó, ezért is átlátható stratégiára és kormányzati működésre van szükség. Ez nem kevesebb, mint egy második, most már társadalmi rendszerváltás. A gazdasági és politikai megtörtént, mégis a társadalmak működése nem vette át a nyugat-európai szabályokat. Társadalmi rendszerváltás nélkül elakad a gazdasági felzárkózás, és meginog a politikai rendszerváltás: ez ma legerősebben nálunk érződik, de valamennyi térségi államban jelen van. Baj van, nagy baj, de még elfedi ezt az uniós tagság, a várható brüsszeli pénz.

MŰHELY

A biotechnológia nagy dobása

Biology's Big Bang

The Economist, June 16th 2007

A biológia tudománya közel fél évszázada állt meredeken ívelő pályára, a gének és a DNS protein alkotórészeinek feltérképezésével. Az utóbbi években egyre többet hallunk egy harmadik molekuláról, az RNS-ről is, amely a már korábban is ismert két másik összetevőhöz képes legalább olyan jelentős, és számos élet-funkciónkért felelős. A tudomány a biológia számos területén ma még sötétben tapogatózik – a biotechnológia sok esetben beruházás az ismeretlenbe. Egy azonban biztosnak tűnik. Ami a 20. századi technológiai fejlődésben a fizika forradalmi jelentőségű szerepe volt, az vár a 21. században a biológiára – minden pozitív és negatív hozadékkal együtt.

A biotechnológia legnagyobb ígérete a hatalom megszerzése a természet fölött – még ha az atombomba óta tudjuk is, hogy sokszor magunkat sem sikerül kordában tartanunk. Ám nem feledkezhetünk meg róla, hogy a 20. században a fizika fejlődésének köszönhetően a motorizált gépkocsit, a repülést, vagy az

internetet is. A fizika fejlődése gyors volt és látványos, hasonlóan napjainkhoz: a biotechnológia mai eredményeit akár csak tíz esztendővel ezelőtt is tudományos fantasztikumnak tartottuk volna.

Az emberiség előtt tornyosuló nagy problémák közül számos biológiai jellegű: az öregedő társadalom, a globális felmelegedés, a túlnépesedés eredményezte fokozott járványveszély. A politikusok ma még mindezek kezelésére nem rendelkeznek megfelelő eszközökkel. A biotechnológia sem adja majd kezükbe a választ – de nagyban hozzájárulhat megoldásukhoz. És akkor még nem beszéltük a biológia emberi gondolkodásban betöltött szerepéről: hogy minden korábbinál többet tudhatunk meg az emberiség világ-mindenségben elfoglalt helyéről, saját létünk lényegéről. Ma sem hordozzuk zsebünkben a bölcsek követ, de ha megfelelő figyelemmel követjük a tudomány fejlődését, folyamatosan közelebb kerülhetünk az igazsághoz.

Lapszél: hol vagyunk mi magyarok ebben a biológiai forradalomban? A fizikai forradalmat a politika és a történelem térítette el magyar földről, a nagy tudósok, a nagy sejtések és találmányok sokszor magyarokhoz kötődtek, de az ország alig profitált ezekből valamit. Most is vannak tehetséges kutatók, a biológia valódi úttörői, Szentgyörgyi Albert követői, de mintha újból elmaradna a közösségi siker. A gyógyszeripar lehetne a régi/új magyar kitörési iparág, de ehhez a gazdaságpolitika és politika pozitív figyelmére lenne szüksége a mai sápszedés helyett.

Valódi fejlődés küszöbén

RNA – Really New Advances

The Economist, June 16th 2007

A napjaink biotechnológiai kutatásaiban egyre fontosabbá váló RNS-molekuláról ma már tudjuk, hogy döntő szerepe van a különböző sejtek létrehozásában, ezen keresztül faji és nem identitásunkat, valamint egész élettevékenységünket meghatározó üzenetek kialakításában, továbbításában. A génekről egykor azt hittük, elsődleges funkciójuk a protein-gyártás: mára kiderül, hogy az RNS-ek előállítása még ennél is jelentősebb feladatuk. A protein-gyártó gének egyenesen kisebb-ségben lehetnek, a tudomány legfrissebb állása szerint!

Az RNS-ek pontos számáról egy emberi szervezetben ma még nincs konszenzus, az azonban biztosnak látszik, hogy ezek a molekulák szabályozzák a protein-gyártó gének közel 1/3-ának tevékenységét. És ez a lényeg: egy szervezet számára nem az a kérdés, hány protein-képző génnel

rendelkezik, sokkal inkább, hogy hogyan irányítja működésüket. Így az RNS-ek tanulmányozása az evolúció olyan kulcskérdéseire adhat választ, minthogy mitől függ egy élő organizmus fejlődési pályája – azaz mitől lesz az egyik élőlény komplexebb, összetettebb a másik-nál.

Természetesen van ennél kézzel foghatóbb perspektíva is: az RNS-ek működése közvetlen kapcsolatban áll olyan gyakori betegségek kialakulásával, mint a rák, vagy a fertőzésekre való érzékenység. Így az RNS-ek vizsgálata segíthet a gyógyszeres megoldások kifejlesztésében, és hatékonyságuk növelésében is. Az orvos-genetika minden korábnál közelebb kerülhet eredeti céljához: hogy a betegségek okait derítse fel és szüntesse meg, az alapvetően tüneti kezelésre szorító hagyományos gyógyszerek helyett.

Lapszél: igen, ez lenne a nagy magyar lehetőség, de mintha megint lemaradnánk.

Európai népesség: hirtelen fiatalabbnak látszik

Suddenly, the old world looks younger

The Economist, June 16th 2007

Az európai társadalmak ma kétirányú nyomás alatt érezhetik magukat: egyre több és hangosabb szó esik - a globális felmelegedés kapcsán - a változó időjárásról, másrészt - az előregedő lakossággal összefüggésben - a változó népes-ségről. A két jelenség között rengeteg a hasonlóság. Mindkettő jól és széles körben ismert – egyiket sem értjük igazán. Mindkettő komplex folyamatok és nehezen nyomon követhető meghatározók eredménye. Egyik folyamat hatása sem érvényesül egyik napról a másikra – ám hosszú távon mind-kettő eredménye döntő jelentőség-gel bírhat: ha a globális felmele-gedési tendenciában bekövetkező apró növekedés is elviselhetetlenné teheti a bolygót 100 esztendő alatt – ahogy az európai népesség termékenységi arányában beálló 1 %-os növekedés is beláthatatlan demográfiai folyamatokat indíthat el.

Furcsa, de igaz: ma már szinte minden gazdag ország rendelkezik klímaváltozási stratégiával (még Magyarország is dolgozik rajta! – a szerk.), de szinte senki sem talált ki megoldást népesedési problé-máira. A

kérdés: ilyen körülmények között vajon mennyire kell aggódnunk a következő generá-ciókért? Meglepő lehet, de talán nem is annyira, mint sokan gondolnák.

Az EU 1957-es alapításakor mind a 27, ma már uniós tagnak számító ország termékenységi rátá-ja 2,1 körül alakult (a termékeny-ségi ráta egy adott országban élő nőre eső gyermekek száma – a reprodukciós küszöb 2,1). Ma egyiké sem éri el ezt a szintet! A közkeletű vélekedés éppen ezért úgy tálalja, hogy a csökkenő és öregedő népesség, a növekedő élethossz és a tömeges migráció együttesen tarthatatlan helyzetet eredményezhet a közegészségügy, a nyugdíjak és más szociális ellátó-rendszerek működé-sében. A valóság azonban ennél árnyaltabb. Nincs olyan evidencia, mely szerint a növekvő népesség szükségsze-rűen pozitív, a csökkenő pedig feltétlenül negatív jelenség volna. A jólét és a termékenység csökkenése empirikusan nem mutat összefüg-gést: Japán, vagy Dél-Korea társadalma még az európai országokénál is kevésbé terméke-nyebb, mégis a világ legmagasabb

életszínvonallal bíró államai közé tartoznak.

Számos szakértő arra is felhívja a figyelmet, hogy tévedés Európáról, mint egységes demográfiai térségről beszélni: ezen a téren is két Európát különböztethetünk meg. Az első a legalacsonyabb - 1,5 körül alakuló - termékenységet felmutató országok csoportja, ide sorolhatók a Mediterráneum és Kelet-Európa államai. A másik Európában azonban helyrebillenni látszik a termékenység, és növekedésbe kezdett a lakosság: ebben a csoportban találjuk a skandináv országok mellett még Francia-országot is - 1,8 körüli aránnyal, mely ugyan önmagában nem magas, ám tendenciózusan emelkedik. A helyzet némileg ellentmondásos: a poszt-kommunista kelet-európai országokban inkább megmaradt a hagyományos család-modell domináns szerepe, mint a második világháború győztes államaiban, ám a szocializmus összeomlásával párhuzamosan a gyermekvállalás körülményei olyan drasztikus romlásnak indultak, amely tartósan negatív demográfiai tendenciához vezetett.

Az alacsony termékenység mögött sok helyen számos olyan okot is találhatunk, amely a változékony gazdasági és élet-vezetési trendeknek

tudható be. Olaszországban, vagy Oroszországban például nincs több gyermektelen nő, mint a termékenységben sokkal jobban álló Franciaországban; csupán sokkal több asszonynak, az anyák mintegy harmadának van "mindössze" egyetlen gyermeke. Ez elsősorban olyan tényezőkkel magyarázható, mint a munkáltatók, vagy a munkaidő rugalmatlansága, vagy az alacsony gyermekvállalási támogatás. Pedig sok jel utal arra, hogy az európai nők jelentős része több gyermeket szeretne és vállalna szívesen, mint ahányat ma megengedhet magának. Az Eurobarometer - az EU hivatalos közvélemény-kutatója - felmérései szerint az első gyermekeiket már felnevelt asszonyok többsége a gyermektelen nőknél szívesebben szülne újra. A gyermek nélküli hölgyek jelentős része sem azért nem hoz utódot a világra, mert ne tartaná összeegyeztethetőnek céljaival - sokkal inkább, mert túlságosan biztosra szeretne menni egzisztenciájának megteremtése terén, és biológiailag „kifut az időből”.

Európán belül tehát nagyok a különbségek. Németországban valóban közvélemény-kutatások igazolják, hogy a fiatal felnőttek jelentős - ötödrésznyi - aránya elutasítja a gyermekvállalást,

miközben Franciaországban 2005 és 2050 között 9 milliós népességnövekedést várnak. A gallokon kívül egyedül az írek és a dánok büszkélkedhetnek vele, hogy már ma is megugorják a természetes reprodukció szintjét. A francia demográfiai felívelést előszeretettel magyarázzák kizárólag a bevándorlókkal, ám ez téves megközelítés. Bár a muszlim nők termékenysége - 2,5 - valóban messze meghaladja a francia nőkéét - 1,65 -, a bevándorló asszonyoknak mindössze huszada van gyermekvállalási életszakaszban, tehát a teljes francia népesség növekedéséhez való hozzájárulásuk - bár valós - korántsem meghatározó. A franciák ugyanakkor olyan kormányzati ösztönzőket vezettek be a gyermekvállalási kedv növelésére, amelyeket a legtöbb európai ország elvetett - ebből is fakad a

népességpolitikák sikere közötti különbség. Az olasz, vagy az orosz példakkal szemben, a franciáké bizonyítja, hogy lehetséges megfelelő egyensúlyt találni munka - azaz egyéni és közösségi versenyképesség - ill. család és gyermekvállalás között. A kettő nem üti, hanem kiegészíti egymást. Emellett a citoyenek, a francia polgárok kulturális öntudata is a helyén van: ha több a francia, az jó az országnak - és ez a gondolkodás nem csupán az eszmeiségben érvényesül.

A néhány sikeres európai példa természetesen önmagában nem változtat a nemzetközi trendeken: ha így folytatódik, Európa részesedése a világ népességéből 2050-re 21 %-ról 7 %-ra esik vissza. A hajó csak lassan fordulhat, de egyes helyeken mutatkoznak jelei, hogy fordulni akar - legalábbis, hogy képes lenne rá.

Lapszél: ha több a magyar, az jó az egész országnak, ezt kellene megtanulnunk a franciáktól. Elég lenne ennyi, a többi majd magától jön. Ha ezt tudnánk, akkor egy erős, öntudatos, közösségi értékeket is elismerő országot működtetnénk, a mai gyenge, önbizalom és bizalomhiányos, szinte kizárólag az egyéni érdekekre figyelő ország helyett. Csak ilyen kevés kellene, hogy minden átbillenjen.